

Package of Practices (POP) – Improved Rice Variety – Trimurti 92

Salient features of Trimurti 92

- Early maturing Basmati variety (Kharif: 113–118 days), which helps farmers for subsequent mustard and wheat crops
- Semi-dwarf (100–105 cm), sturdy culm, non-lodging and non-shattering.
- 10–12 productive tillers per plant.
- Extra-long slender (ELS) basmati grains.
- More grains per panicle.
- High milling percentage with superior head rice recovery
- Excellent cooking quality.
- Field tolerant to major pests and diseases.
- Widely adapted for diverse soil types for Basmati growing regions.

Crop Description: Improved Basmati rice cultivation requires proper agronomic management to realize its full yield potential and premium grain quality. Trimurti 92 is a high-yielding, short-duration Basmati variety (113–118 days) recommended for cultivation during Kharif season basmati growing areas under irrigated conditions.

Maintaining optimum plant population, balanced nutrient application (especially split nitrogen and zinc), and scientific water management ensures better growth and yield. Special care during tillering, panicle initiation, and flowering stages improves grain filling, uniform maturity, and head rice recovery.

Farmers are advised to follow the recommended Package of Practices for higher productivity and premium Basmati grain quality.

Season and Planting Time:

Season	Sowing window	Transplanting window
Kharif	1st to 2nd week of June	Last week of June to 1st week of July

Seed rate : 5 kg/acre

Nursery Management: Prepare raised nursery beds of 1.0 m width with proper drainage to avoid water stagnation. For every 100 sq. m nursery area, apply well-decomposed FYM @ 250 kg, Urea @ 2 kg, DAP @ 1.5 kg, and MOP @ 0.5 kg uniformly and incorporate well into the soil. Soak seeds in clean water for 8–10 hours, treat with Carbendazim @ 2 g/kg seed, and incubate the treated seeds for 18–24 hours to obtain uniform sprouting. Sow sprouted seeds uniformly at 20–25 g seed per sq. m. After germination, maintain a thin film of water in the nursery. Apply Urea @ 1.5 kg per 100 sq. m nursery area 15 days after sowing to promote healthy and vigorous seedling growth.

Main Field Preparation and Transplanting: Prepare the main field thoroughly with repeated ploughings followed by puddling and proper levelling to ensure good soil tilth, water retention, and uniform crop establishment. Incorporate 5–6 tonnes of well-decomposed FYM per acre during land preparation to improve soil fertility and soil structure.

For this early-duration Basmati variety, transplant 25–30 day old healthy seedlings at a spacing of 20 × 15 cm, placing 2–3 seedlings per hill at shallow depth to ensure better establishment and higher tillering.

Apply fertilizers at the recommended dose of Urea @ 90 kg, DAP @ 50 kg, MOP @ 50 kg, and Zinc sulphate @ 12 kg per acre. Apply the full dose of DAP and MOP along with 50% of Urea as basal application during final land preparation before transplanting. Apply the remaining nitrogen in two equal splits at:

- Maximum tillering stage (25–30 days after transplanting)
- Booting stage (45–50 days after transplanting)

Balanced nutrient management along with proper field preparation ensures vigorous crop growth, better tiller formation, improved grain filling, and higher yield potential.

Weed Management: Apply Pretilachlor @ 600 ml per acre within 3 days after transplanting as a pre-emergence herbicide. Maintain 2–3 cm standing water in the field at the time of application for effective weed control. Follow up with need-based hand weeding at 20–25 days after transplanting to keep the crop weed-free during the critical early growth stages.

Water Management: Maintain 2–3 cm standing water during early crop growth and seedling establishment. Increase the water level to 4–5 cm at maximum tillering stage. Avoid continuous deep flooding; adopt proper irrigation scheduling for better root growth. Drain the field 10 days before harvest to ensure uniform maturity and facilitate easy harvesting.

Preventive Disease Protection (Prophylactic Spray)

To reduce the risk of major diseases, follow preventive plant protection measures at critical crop stages:

- **Seed treatment:** Since Basmati varieties are highly susceptible to Bakanae disease (*Fusarium fujikuroi*), strict seed treatment is mandatory. Treat seed with Tebuconazole 2% DS @ 1.5–2.0 g/kg seed or Carbendazim 50 WP @ 2 g/kg seed to effectively manage seed-borne pathogens including Bakanae and blast. Ensure uniform coating and shade drying before sowing.
- **Nursery stage (10–12 days after sowing):** Spray Mancozeb 75 WP @ 2–2.5 g/l water to protect against early fungal infections.
- **Tillering stage (25–30 days after transplanting):** Spray Tricyclazole 75 WP @ 0.6 g/l water as a preventive measure against blast.
- **Panicle initiation stage:** Spray Validamycin 3 L @ 2 ml/l water or Hexaconazole @ 1 ml/l water to prevent sheath blight.
- Maintain balanced fertilizer application, avoid excess nitrogen, and ensure proper spacing and drainage to reduce disease incidence.
- If any major diseases or pests are observed, follow the recommended plant protection measures accordingly.

Disease Management:

- **Blast (Leaf Blast and Neck Blast):** Spray Tricyclazole @ 0.6 g per litre or a recommended combination fungicide as per label claim. Nitrogen top-dressing should be temporarily delayed if infection is observed.
- **Sheath Blight:** apply Validamycin 3L @ 2 ml per litre or Hexaconazole 5 EC @ 1 ml per litre of water.
- **False Smut & Grain Discolouration:** Spray Chlorothalonil 75 WP @ 1.5–2 g per litre at booting to early flowering stage, repeating after 7–10 days if necessary, while avoiding excessive nitrogen application
- **Bacterial Leaf Blight:** Apply nitrogen in split doses and avoid heavy nitrogen application. Spray Streptocycline 120 g + Copper oxychloride 500 g/acre at early stage; repeat after 10-15 days if needed.
- **Bakanae (Foolish Seedling / Foot Rot):** A seed-borne disease caused by *Fusarium fujikuroi*, characterized by elongated, pale green seedlings and poor root development. Use only treated seed. Rogue out infected nursery seedlings immediately to prevent secondary spread. Avoid dense nursery sowing and excess nitrogen application.

Insect Pest Management:

- **Stem Borer:** Apply Chlorantraniliprole 0.4% GR @ 4 kg per acre or Cartap Hydrochloride 4G @ 8–10 kg per acre at economic threshold level.
- **BPH (Brown Plant Hopper):** spray Imidacloprid 17.8 SL @ 0.3 ml per litre, Thiamethoxam 25 WG @ 0.2 g per litre, Buprofezin 25 SC @ 1 ml per litre, Dinotefuran 20 SG @ 0.3 g per litre, or Ethofenprox 10 EC @ 1 ml per litre of water as per recommendation. Use approximately 200 litres of spray solution per acre and direct the spray towards the base of the plants for better effectiveness.

Harvesting, Threshing and Yield:

Drain water from the field 10 days before harvest (approximately 105–110 days after sowing under Kharif conditions) to ensure uniform crop maturity and proper grain hardening.

Harvest the crop at about 110–115 days after sowing, when 80–85% of the grains turn golden yellow and the straw remains slightly green. Timely harvesting minimizes grain shattering and helps maintain superior grain quality.

Thresh the harvested crop as early as possible, preferably within 24 hours of harvest, to reduce field losses and preserve grain quality. Dry the grains gradually under shade until the moisture content reaches 12–14%, which ensures better milling percentage, higher head rice recovery, safe storage, and reduced grain breakage.

Under recommended agronomic and plant protection practices, Trimurti 92 produces stable yield with good milling quality and premium Basmati grain characteristics.

Note:

Fertilizer dose and plant protection measures may vary depending on soil type, climate, and local recommendations.

अनुशंसित कृषि कार्य योजना (POP) – त्रिमूर्ति धान उन्नत किस्म Trimurti 92

Trimurti 92 – मुख्य विशेषताएं:

- जल्दी पकने वाली बासमती किस्म (खरीफ: 113–118 दिन), जो किसानों को बाढ़ की सरसों और गेहूं की फसलों के लिए मदद करती है।
- सेमी-ड्वार्फ (100–105 cm), मजबूत कल्म, न झुकने वाला और न टूटने वाला।
- हर पौधे में 10–12 प्रोडक्टिव टिलर।
- एक्स्ट्रा-लॉन्ग स्लेंडर (ELS) बासमती दाने।
- हर पैनिकल में ज़्यादा दाने।
- बेहतर हेड राइस रिकवरी के साथ हाई मिलिंग परसेंटेज।
- बेहतर कुर्किंग क्वालिटी।
- बड़े कीड़ों और बीमारियों के लिए खेत में टॉलरेंट।
- बासमती उगाने वाले इलाकों के लिए अलग-अलग तरह की मिट्टी के लिए काफी हद तक सही।

फसल विवरण: उन्नत बासमती धान की खेती में अधिकतम उपज क्षमता एवं प्रीमियम दाना गुणवत्ता प्राप्त करने के लिए उचित कृषि प्रबंधन आवश्यक है। Trimurti 92 एक उच्च उत्पादक, अल्प अवधि (113–118 दिन) वाली बासमती किस्म है, जिसे खरीफ मौसम के लिए सिंचित परिस्थितियों में अनुशंसित किया गया है।

उचित पौध संख्या बनाए रखना, संतुलित उर्वरक प्रबंधन (विशेषकर नाइट्रोजन का विभाजित प्रयोग एवं जिंक का उपयोग) तथा वैज्ञानिक जल प्रबंधन बेहतर वृद्धि एवं अधिक उत्पादन सुनिश्चित करते हैं। कल्ले बनने, बाली निकलने (पैनिकल इनिशिएशन) एवं पुष्पन अवस्था के दौरान विशेष देखभाल से बेहतर दाना भराव, समान पकाव एवं अधिक हेड राइस रिकवरी प्राप्त होती है।

अधिक उत्पादन एवं उत्कृष्ट बासमती गुणवत्ता प्राप्त करने हेतु किसानों को अनुशंसित पैकेज ऑफ प्रैक्टिसेज (POP) का पालन करने की सलाह दी जाती है।

मौसम एवं रोपाई समय:

मौसम	बुवाई की अवधि	रोपाई की अवधि
खरीफ	जून का प्रथम से द्वितीय सप्ताह	जून का अंतिम सप्ताह से जुलाई का प्रथम सप्ताह

बीज दर: 5 किग्रा/एकड़

नर्सरी प्रबंधन: 1.0 मीटर चौड़ाई की ऊँची क्यारियाँ (Raised Beds) उचित जल निकास की व्यवस्था के साथ तैयार करें, ताकि पानी का ठहराव न हो। प्रत्येक 100 वर्ग मीटर नर्सरी क्षेत्र के लिए सड़ी-गली गोबर की खाद (FYM) 250 किग्रा, यूरिया 2 किग्रा, डीएपी 1.5 किग्रा तथा एमओपी 0.5 किग्रा समान रूप से मिलाकर मिट्टी में अच्छी तरह मिला दें।

बीज को स्वच्छ पानी में 8–10 घंटे तक भिगोएँ। इसके बाद बीज का कार्बेन्डाजिम @ 2 ग्राम प्रति किग्रा बीज की दर से उपचार करें और 18–24 घंटे तक अंकुरण के लिए ढककर रखें, जिससे समान अंकुरण प्राप्त हो सके। अंकुरित बीजों को 20–25 ग्राम प्रति वर्ग मीटर की दर से समान रूप से बोएँ।

अंकुरण के बाद नर्सरी में पानी की पतली परत बनाए रखें। बुवाई के 15 दिन बाद, स्वस्थ एवं सशक्त पौध वृद्धि के लिए 100 वर्ग मीटर नर्सरी क्षेत्र में 1.5 किग्रा यूरिया का छिड़काव करें।

मुख्य खेत की तैयारी एवं रोपाई: मुख्य खेत को अच्छी तरह तैयार करने के लिए गहरी जुताई के बाद 2-3 बार हल्की जुताई करें। इसके पश्चात पडलिंग (कीचड़ बनाना) एवं समतलीकरण (लेवलिंग) करें, ताकि मिट्टी भुरभुरी रहे, पानी धारण क्षमता बढ़े तथा फसल की समान स्थापना हो सके। भूमि तैयारी के समय प्रति एकड़ 5-6 टन अच्छी तरह सड़ी-गली गोबर की खाद (FYM) मिलाएँ, जिससे मिट्टी की उर्वरता एवं संरचना में सुधार हो।

इस अल्प अवधि वाली बासमती किस्म के लिए 25-30 दिन की स्वस्थ पौध को 20 × 15 सेमी की दूरी पर रोपें। प्रत्येक स्थान पर 2-3 पौधे उथली गहराई पर लगाएँ, ताकि बेहतर जमाव एवं अधिक कल्ले बन सकें।

उर्वरकों का प्रयोग यूरिया 90 किग्रा, डीएपी 50 किग्रा, एमओपी 50 किग्रा तथा जिंक 12 किग्रा प्रति एकड़ की अनुशंसित मात्रा में करें। रोपाई से पूर्व अंतिम जुताई के समय डीएपी एवं एमओपी की पूरी मात्रा तथा यूरिया की 50% मात्रा बेसल (आधार) के रूप में दें। शेष नाइट्रोजन की मात्रा दो समान भागों में निम्न अवस्थाओं पर दें अधिकतम कल्ले बनने की अवस्था (रोपाई के 25-30 दिन बाद), बूटिंग अवस्था (रोपाई के 45-50 दिन बाद). संतुलित पोषक तत्व प्रबंधन एवं उचित भूमि तैयारी से फसल की सशक्त वृद्धि, अधिक कल्ले, बेहतर दाना भराव तथा उच्च उपज क्षमता सुनिश्चित होती है।

खरपतवार प्रबंधन: रोपाई के 3 दिन के भीतर प्री-इमर्जेस शाकनाशी के रूप में प्रेटिलाक्लोर @ 600 मि.ली. प्रति एकड़ का प्रयोग करें। प्रभावी खरपतवार नियंत्रण हेतु छिड़काव के समय खेत में 2-3 सेमी पानी की परत बनाए रखें। रोपाई के 20-25 दिन बाद, आवश्यकतानुसार हाथ से निराई-गुड़ाई करें, ताकि फसल की प्रारंभिक महत्वपूर्ण अवस्थाओं में खेत खरपतवार मुक्त रहे।

जल प्रबंधन: फसल की प्रारंभिक वृद्धि एवं पौध स्थापना के दौरान खेत में 2-3 सेमी पानी बनाए रखें। अधिकतम कल्ले बनने की अवस्था पर पानी का स्तर बढ़ाकर 4-5 सेमी कर दें। लगातार अधिक गहराई तक पानी भरा न रखें; बेहतर जड़ विकास हेतु संतुलित सिंचाई प्रबंधन अपनाएँ। कटाई से 10 दिन पूर्व खेत से पानी निकाल दें, ताकि समान पकाव हो और कटाई में सुविधा रहे।

रोगों की रोकथाम (प्रोफिलैक्टिक स्प्रे/ निवारक छिड़काव)

मुख्य रोगों के जोखिम को कम करने के लिए फसल की महत्वपूर्ण अवस्थाओं पर निवारक पौध संरक्षण उपाय अपनाएँ:

- **बीज उपचार:** बासमती किस्में बकाने रोग (*Fusarium fujikuroi*) के प्रति संवेदनशील होती हैं, अतः बीज उपचार अनिवार्य है। बीज को टेबुकोनाज़ोल 2% DS @ 1.5-2.0 ग्राम/किग्रा या कार्बेन्डाजिम 50 WP @ 2 ग्राम/किग्रा बीज से उपचारित करें। बीज पर दवा की समान परत चढ़ाकर छाया में सुखाएँ।
- **नर्सरी अवस्था (बुवाई 10-12 दिन बाद):** मैन्कोज़ेब 75 WP @ 2-2.5 ग्राम प्रति लीटर पानी का छिड़काव करें, ताकि प्रारंभिक फफूंदजनित संक्रमण से सुरक्षा मिले।
- **टिलरिंग अवस्था (रोपाई के 25-30 दिन बाद):** ट्राइसाइक्लाज़ोल 75 WP @ 0.6 ग्राम/लीटर पानी का छिड़काव ब्लास्ट (झुलसा रोग) की रोकथाम के लिए करें।
- **बाली निकलने की प्रारंभिक अवस्था:** शीथ ब्लाइट की रोकथाम हेतु वैलिडामाइसिन 3L @ 2 मि.ली. प्रति लीटर पानी या हेक्साकोनाज़ोल 5 EC @ 1 मि.ली. प्रति लीटर पानी का प्रयोग करें।
- संतुलित उर्वरक प्रबंधन रखें, अधिक नाइट्रोजन से बचें तथा उचित दूरी और जल निकास बनाए रखें।
- यदि किसी प्रमुख रोग या कीट का प्रकोप दिखाई दे, तो अनुशंसित पौध संरक्षण उपाय अपनाएँ।

रोग प्रबंधन

- **ब्लास्ट रोग (पत्ती झुलसा एवं गर्दन तोड़):** ट्राइसाइक्लाजोल @ 0.6 ग्राम प्रति लीटर पानी या लेबल अनुशंसा अनुसार संयोजन फफूंदनाशी का छिड़काव करें। रोग दिखाई देने पर नाइट्रोजन की टॉप ड्रेसिंग कुछ समय के लिए स्थगित करें।
- **शीथ ब्लाइट / तना झुलसा):** रोग दिखाई देने पर वैलिडामाइसिन 3L @ 2 मि.ली. प्रति लीटर या हेक्साकोनाज़ोल 5 EC @ 1 मि.ली. प्रति लीटर पानी का छिड़काव करें।
- **फॉल्स स्मट/ झूठा कंड रोग) एवं ग्रेन डिसकलरेशन/ दाना रंग परिवर्तन):** क्लोरोथालोनिल 75 WP @ 1.5–2 ग्राम प्रति लीटर पानी का छिड़काव बूटिंग से प्रारंभिक पुष्पन अवस्था पर करें तथा आवश्यकता अनुसार 7–10 दिन बाद दोहराएँ। अधिक नाइट्रोजन के प्रयोग से बचें।
- **बैक्टीरियल लीफ ब्लाइट / जीवाणु झुलसा):** नाइट्रोजन को विभाजित मात्रा में दें। प्रारंभिक अवस्था में स्ट्रेप्टोसाइक्लिन 120 ग्राम + कॉपर ऑक्सीक्लोराइड 500 ग्राम/एकड़ का छिड़काव करें; आवश्यकता होने पर 10-15 दिन बाद दोहराएँ।
- **बकाने रोग (फुलिश सीडलिंग / फुट रॉट):** यह एक बीजजनित रोग है जिसमें पौधे असामान्य रूप से लम्बे, पीले एवं कमजोर दिखाई देते हैं। संक्रमित पौधों को नर्सरी से तुरंत उखाड़कर नष्ट करें। घनी बुवाई एवं अधिक नाइट्रोजन के प्रयोग से बचें।

कीट प्रबंधन

- **स्टेम बोरर / तना छेदक कीट):** नर्सरी में कार्बोफ्यूथ्रान/फोरेट दानेदार दवा @ 1–1.25 किग्रा सक्रिय तत्व/हेक्टेयर का प्रयोग करें या आर्थिक क्षति स्तर पर क्लोरैन्ट्रानिलिप्रोल 0.4% GR @ 4 किग्रा प्रति एकड़ या कार्टाप हाइड्रोक्लोराइड 4G @ 8–10 किग्रा प्रति एकड़ का प्रयोग करें।
- **BPH/ माहू या फुदका कीट):** इमिडाक्लोप्रिड 17.8 SL @ 0.3 मि.ली. प्रति लीटर, थायमेथोक्साम 25 WG @ 0.2 ग्राम प्रति लीटर, बुप्रोफेजिन 25 SC @ 1 मि.ली. प्रति लीटर, डाइनोटेफ्यूथ्रान 20 SG @ 0.3 ग्राम प्रति लीटर या एथोफेनप्रॉक्स 10 EC @ 1 मि.ली. प्रति लीटर पानी में घोलकर छिड़काव करें। प्रति एकड़ लगभग 200 लीटर घोल का प्रयोग करें तथा छिड़काव पौधों के निचले भाग पर केंद्रित करें।

कटाई, मड़ाई एवं उपज:

फसल की समान परिपक्वता एवं दानों के उचित कठोर होने के लिए कटाई से लगभग 10 दिन पूर्व खेत से पानी निकाल दें (खरीफ में बुवाई के लगभग 105–110 दिन बाद)।

फसल की कटाई 113–118 दिन बाद उस समय करें, जब लगभग 80–85% दाने सुनहरे पीले रंग के हो जाएँ तथा तना हल्का हरा दिखाई दे। समय पर कटाई करने से दाना झड़ने की समस्या कम होती है और उत्तम दाना गुणवत्ता प्राप्त होती है।

कटाई के बाद यथासंभव 24 घंटे के भीतर मड़ाई कर लें, जिससे खेत में होने वाले नुकसान कम हों और दानों की गुणवत्ता बनी रहे। कटाई के पश्चात दानों को छाया में धीरे-धीरे सुखाएँ, जब तक नमी की मात्रा 12–14% न रह जाए। इससे बेहतर मिलिंग प्रतिशत, अधिक हेड राइस रिकवरी, सुरक्षित भंडारण एवं दाना टूटने की समस्या में कमी सुनिश्चित होती है।

अनुशंसित कृषि एवं पौध संरक्षण प्रबंधन अपनाने पर Trimurti 92 स्थिर एवं संतोषजनक उपज के साथ उत्कृष्ट मिलिंग गुणवत्ता और प्रीमियम बासमती दाना प्रदान करती है।

नोट: उर्वरक की मात्रा और रोग-कीट प्रबंधन उपाय मिट्टी के प्रकार, जलवायु तथा स्थानीय अनुशंसाओं के अनुसार बदल सकते हैं।

ਅਭਿਆਸਾਂ ਦਾ ਪੈਕੇਜ (POP) – ਸੁਧਰੀ ਹੋਈ ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ – Trimurti 92

Trimurti 92 ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

- ਜਲਦੀ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀ ਬਾਸਮਤੀ ਕਿਸਮ (ਖਰੀਫ਼: 113–118 ਦਿਨ), ਜੋ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਸਰ੍ਹੋਂ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ਅਰਧ-ਬੌਣਾ (100–105 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ), ਮਜ਼ਬੂਤ ਛਿੱਲ, ਗੈਰ-ਵਾਸ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ।
- ਪ੍ਰਤੀ ਪੌਦਾ 10–12 ਉਤਪਾਦਕ ਟਿਲਰ।
- ਵਾਧੂ-ਲੰਬੇ ਪਤਲੇ (ELS) ਬਾਸਮਤੀ ਦੇ ਦਾਣੇ।
- ਪ੍ਰਤੀ ਪੈਨਿਕਲ ਵਧੇਰੇ ਦਾਣੇ।
- ਵਧੀਆ ਹੈਂਡ ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਰਿਕਵਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉੱਚ ਮਿਲਿੰਗ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ
- ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ।
- ਮੁੱਖ ਕੀੜਿਆਂ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਖੇਤ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ।
- ਬਾਸਮਤੀ ਉਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਵਿਭਿੰਨ ਮਿੱਟੀ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਕੂਲ।

ਫਸਲ ਵਰਣਨ: ਬਾਸਮਤੀ ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਸੁਧਰੀ ਹੋਈ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਇਸਦੀ ਪੂਰੀ ਉਪਜ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਉੱਚ-ਪੱਧਰੀ ਅਨਾਜ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਮੁਰਤੀ 92 ਇੱਕ ਉੱਚ-ਉਪਜ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਘੱਟ-ਮਿਆਦ ਵਾਲੀ ਬਾਸਮਤੀ ਕਿਸਮ (113-118 ਦਿਨ) ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਸਿੰਜਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਸਮਤੀ ਉਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ, ਸੰਤੁਲਿਤ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ (ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਵੰਡਿਆ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਕ), ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਬਿਹਤਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਉਪਜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਟਿਲਰਿੰਗ, ਪੈਨਿਕਲ ਸ਼ੁਰੂਆਤ, ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਖਭਾਲ ਅਨਾਜ ਭਰਨ, ਇਕਸਾਰ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਅਤੇ ਹੈਂਡ ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਰਿਕਵਰੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉੱਚ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਬਾਸਮਤੀ ਅਨਾਜ ਗੁਣਵੱਤਾ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਪੈਕੇਜ (ਪੀਓਪੀ) ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ।

ਸੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ:

ਸੀਜ਼ਨ	ਬੁਵਾਈ ਦੀ ਮਿਆਦ	ਰੂਪਾਈ ਦੀ ਮਿਆਦ
ਖਰੀਫ	ਜੂਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਹਫ਼ਤੇ	ਜੂਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਹਫ਼ਤਾ ਤੋਂ ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ

ਬੀਜ ਦਰ : 5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ/ਏਕੜ

ਨਰਸਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ: ਪਾਣੀ ਦੇ ਖੜੋਤ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਹੀ ਨਿਕਾਸੀ ਨਾਲ 1.0 ਮੀਟਰ ਚੌੜਾਈ ਵਾਲੇ ਉੱਚੇ ਨਰਸਰੀ ਬੈਂਡ ਤਿਆਰ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ 100 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਨਰਸਰੀ ਖੇਤਰ ਲਈ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ FYM @ 250 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ, ਯੂਰੀਆ @ 2 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ, DAP @ 1.5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ, ਅਤੇ MOP @ 0.5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਇੱਕਸਾਰ ਪਾਓ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਾਓ। ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ 8-10 ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਭਿਓ ਦਿਓ, ਕਾਰਬੋਡਾਜ਼ਿਮ @ 2 ਗ੍ਰਾਮ/ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਬੀਜ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਇੱਕਸਾਰ ਪੁੰਗਰਾਅ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਲਾਜ ਕੀਤੇ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ 18-24 ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ ਉਬਾਲੋ। ਪੁੰਗਰੇ ਹੋਏ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ 20-25 ਗ੍ਰਾਮ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਗ ਮੀਟਰ 'ਤੇ ਇੱਕਸਾਰ ਬੀਜੋ। ਉਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਨਰਸਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪਤਲੀ ਪਰਤ ਬਣਾਈ ਰੱਖੋ। ਸਿਹਤਮੰਦ ਅਤੇ ਜੇਸ਼ ਨਾਲ ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 15 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਤੀ 100 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਨਰਸਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 1.5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਯੂਰੀਆ ਪਾਓ।

ਮੁੱਖ ਖੇਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟੇਸ਼ਨ: ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਚੰਗੀ ਵਾਢੀ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰਨ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਫਸਲ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੁੱਖ ਖੇਤ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਾਹੁਣ ਅਤੇ ਸਹੀ ਪੱਧਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰੋ। ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 5-6 ਟਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ ਰੂੜੀ ਦਾ ਖਾਦ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੋ।

ਇਸ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ-ਅਵਧੀ ਵਾਲੀ ਬਾਸਮਤੀ ਕਿਸਮ ਲਈ, 25-30 ਦਿਨ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਪੌਦੇ 20 × 15 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਲਗਾਓ, ਬਿਹਤਰ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਉੱਚ ਟਿਲਰਿੰਗ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਪਹਾੜੀ 2-3 ਪੌਦੇ ਘੱਟ ਡੂੰਘਾਈ 'ਤੇ ਰੱਖੋ।

ਯੂਰੀਆ @ 90 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ, ਡੀਏਪੀ @ 50 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ, ਐਮਓਪੀ @ 50 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ, ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ @ 12 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਖੁਰਾਕ 'ਤੇ ਖਾਦਾਂ ਪਾਓ। ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਤਿਆਰੀ ਦੌਰਾਨ ਮੁਲ ਵਰਤੋਂ ਵਜੋਂ 50% ਯੂਰੀਆ ਦੇ ਨਾਲ ਡੀਏਪੀ ਅਤੇ ਐਮਓਪੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖੁਰਾਕ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਨੂੰ ਦੋ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਓ:

- ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਟਿਲਰਿੰਗ ਪੜਾਅ (ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕਰਨ ਤੋਂ 25-30 ਦਿਨ ਬਾਅਦ)
- ਬੁਟਿੰਗ ਪੜਾਅ (ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕਰਨ ਤੋਂ 45-50 ਦਿਨ ਬਾਅਦ)

ਸੰਤੁਲਿਤ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਖੇਤ ਦੀ ਸਹੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਫਸਲ ਵਿਕਾਸ, ਬਿਹਤਰ ਟਿਲਰ ਗਠਨ, ਬਿਹਤਰ ਅਨਾਜ ਭਰਾਈ ਅਤੇ ਵੱਧ ਉਪਜ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਨਦੀਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ: ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕਰਨ ਤੋਂ 3 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੀਟੀਲਾਕਲੋਰ @ 600 ਮਿ.ਲੀ. ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਇੱਕ ਪੂਰਵ-ਉਭਰਨ ਵਾਲੀ ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਦੀਨ ਨਿਯੰਤਰਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ 2-3 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖੋ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਵਿਕਾਸ ਪੜਾਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਫਸਲ ਨੂੰ ਨਦੀਨ-ਮੁਕਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕਰਨ ਤੋਂ 20-25 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਲੋੜ-ਅਧਾਰਤ ਹੱਥ ਨਾਲ ਨਦੀਨ ਕਰੋ।

ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ: ਫਸਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੌਰਾਨ 2-3 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖੋ। ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਟਿਲਿੰਗ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ 4-5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਤੱਕ ਵਧਾਓ। ਲਗਾਤਾਰ ਡੂੰਘੇ ਹੜ੍ਹ ਤੋਂ ਬਚੋ; ਬਿਹਤਰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਸਹੀ ਸਿੰਚਾਈ ਸਮਾਂ-ਸਾਰਣੀ ਅਪਣਾਓ। ਵਾਢੀ ਤੋਂ 10 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਇਕਸਾਰ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਵਾਢੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਰੋਕਥਾਮ ਰੋਗ ਸੁਰੱਖਿਆ (ਰੋਕਥਾਮ ਸਪਰੇਅ)

ਮੁੱਖ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਜੋਖਮ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਸਲੀ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕਥਾਮ ਵਾਲੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ:

- ਬੀਜ ਉਪਚਾਰ: ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਸਮਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਬਕਾਨਾ ਰੋਗ (ਫਿਊਜ਼ਰੀਅਮ ਫੁਜੀਕੁਰੋਈ) ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਬੀਜ ਉਪਚਾਰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਟੈਬੂਕੋਨਾਜ਼ੋਲ 2% DS @ 1.5-2.0 ਗ੍ਰਾਮ/ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਬੀਜ ਜਾਂ ਕਾਰਬੈਂਡਾਜ਼ਿਮ 50 WP @ 2 ਗ੍ਰਾਮ/ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਬੀਜ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਬਕਾਨਾ ਅਤੇ ਬਲਾਸਟ ਸਮੇਤ ਬੀਜ-ਜਨਿਤ ਰੋਗਾਣੂਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕਸਾਰ ਪਰਤ ਅਤੇ ਛਾਂ ਸੁਕਾਉਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ।
- ਨਰਸਰੀ ਪੜਾਅ (ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 10-12 ਦਿਨ ਬਾਅਦ): ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਫੰਗਲ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਮੈਨਕੋਜ਼ੇਬ 75 WP @ 2-2.5 ਗ੍ਰਾਮ/ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ।
- ਟਿਲਰਿੰਗ ਪੜਾਅ (ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕਰਨ ਤੋਂ 25-30 ਦਿਨ ਬਾਅਦ): ਧਮਾਕੇ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਟ੍ਰਾਈਸਾਈਕਲਾਜ਼ੋਲ 75 WP @ 0.6 ਗ੍ਰਾਮ/ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ।
- ਪੈਨਿਕਲ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ: ਸ਼ੀਥ ਬਲਾਈਟ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵੈਲੀਡਾਮਾਈਸਿਨ 3 ਲੀਟਰ @ 2 ਮਿ.ਲੀ./ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਹੈਕਸਾਕੋਨਾਜ਼ੋਲ @ 1 ਮਿ.ਲੀ./ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ।
- ਸੰਤੁਲਿਤ ਖਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਣਾਈ ਰੱਖੋ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਤੋਂ ਬਚੋ, ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਸਹੀ ਵਿੱਥ ਅਤੇ ਨਿਕਾਸੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ।
- ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਬਿਮਾਰੀ ਜਾਂ ਕੀਟ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ।

ਬਿਮਾਰੀ ਅਤੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ:

- ਬਲਾਸਟ (ਲੀਫ ਬਲਾਸਟ ਅਤੇ ਗਰਦਨ ਬਲਾਸਟ): ਲੇਬਲ ਦਾਅਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਟ੍ਰਾਈਸਾਈਕਲਾਜ਼ੋਲ @ 0.6 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਜਾਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਮਿਸ਼ਰਨ ਉੱਲੀਨਾਸ਼ਕ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਲਾਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਟੌਪ-ਡਰੈਸਿੰਗ ਨੂੰ ਅਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਸ਼ੀਥ ਬਲਾਈਟ: ਵੈਲੀਡਾਮਾਈਸਿਨ 3 ਲੀਟਰ @ 2 ਮਿ.ਲੀ. ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਜਾਂ ਹੈਕਸਾਕੋਨਾਜ਼ੋਲ 5 ਈਸੀ @ 1 ਮਿ.ਲੀ. ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਝੂਠੇ ਦਾਣੇ ਅਤੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲਣਾ: ਕਲੋਰੋਥੈਲੋਨਿਲ 75 WP @ 1.5-2 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ, ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 7-10 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦੁਹਰਾਓ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਵਾਲੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਝੁਲਸ: ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਖੁਰਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਓ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਟ੍ਰੈਪਟੋਸਾਈਕਲੀਨ 120 ਗ੍ਰਾਮ + ਕਾਪਰ ਆਕਸੀਕਲੋਰਾਈਡ 500 ਗ੍ਰਾਮ/ਏਕੜ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ; ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 10-15 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦੁਹਰਾਓ।
- ਬਕਾਨਾ (ਮੁਰਖ ਬੂਟਾ / ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਸੜਨ): ਫਿਊਜ਼ਰੀਅਮ ਫੁਜੀਕੁਰੋਈ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬੀਜ-ਜਨਿਤ ਬਿਮਾਰੀ, ਜਿਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਲੰਬੇ, ਫਿੱਕੇ ਹਰੇ ਬੂਟੇ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਜੜ੍ਹ ਵਿਕਾਸ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਲਾਜ ਕੀਤੇ ਬੀਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਸੈਕੰਡਰੀ ਫੈਲਾਅ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸੰਕਰਮਿਤ ਨਰਸਰੀ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਨਸ਼ਟ ਕਰੋ। ਸੰਘਣੀ ਨਰਸਰੀ ਬਿਜਾਈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਚੋ।

ਰੋਗ ਅਤੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ:

- ਬਲਾਸਟ (ਪੱਤਾ ਬਲਾਸਟ ਅਤੇ ਗਰਦਨ ਬਲਾਸਟ): ਟ੍ਰਾਈਸਾਈਕਲਾਜ਼ੋਲ @ 0.6 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਜਾਂ ਲੇਬਲ ਦਾਅਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਿਸ਼ਰਨ ਉੱਲੀਨਾਸ਼ਕ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਲਾਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਟਾਪ-ਡਰੈਸਿੰਗ ਨੂੰ ਅਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਸ਼ੀਥ ਬਲਾਸਟ: ਵੈਲੀਡਾਮਾਈਸਿਨ 3L @ 2 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਜਾਂ ਹੈਕਸਾਕੋਨਾਜ਼ੋਲ 5 EC @ 1 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਝੂਠੀ ਸਮਟ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲਣਾ: ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਬੁਟਿੰਗ 'ਤੇ ਕਲੋਰੋਥੈਲੋਨਿਲ 75 WP @ 1.5-2 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ, ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 7-10 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦੁਹਰਾਓ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਚੋ।
- ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਵਾਲੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਝੁਲਸ: ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਨੂੰ ਵੰਡੀਆਂ ਖੁਰਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਓ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਟ੍ਰੈਪਟੋਸਾਈਕਲੀਨ 120 ਗ੍ਰਾਮ + ਕਾਪਰ ਆਕਸੀਕਲੋਰਾਈਡ 500 ਗ੍ਰਾਮ/ਏਕੜ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ; ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 10-15 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦੁਹਰਾਓ।
- ਬਕਾਨਾ (ਮੁਰਖ ਬੂਟੇ / ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਸੜਨ): ਬੀਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਫੁਸਾਰਿਅਮ ਫੁਜੀਕੁਰੇਈ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਲੰਬੇ, ਫਿੱਕੇ ਹਰੇ ਬੂਟੇ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਵਿਕਾਸ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਲਾਜ ਕੀਤੇ ਬੀਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਸੈਕੰਡਰੀ ਫੈਲਾਅ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸੰਕਰਮਿਤ ਨਰਸਰੀ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਨਸ਼ਟ ਕਰੋ। ਸੰਘਣੀ ਨਰਸਰੀ ਬਿਜਾਈ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਚੋ।

ਬਿਮਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ:

- ਸਟੈਮ ਬੋਰਰ: ਕਲੋਰੋਟ੍ਰਾਨਿਲੀਪ੍ਰੋਲ 0.4% GR @ 4 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਜਾਂ ਕਾਰਟੈਪ ਹਾਈਡ੍ਰੋਕਲੋਰਾਈਡ 4G @ 8-10 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਆਰਥਿਕ ਚੈਸ਼ਹੋਲਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਗਾਓ।
- BPH (ਬ੍ਰਾਊਨ ਪਲਾਂਟ ਹੌਪਰ): ਇਮੀਡਾਕਲੋਪ੍ਰਿਡ 17.8 SL @ 0.3 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ, ਬਿਆਮੋਥੋਕਸਮ 25 WG @ 0.2 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ, ਬੁਪ੍ਰੋਫੇਨਿਨ 25 SC @ 1 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ, ਡਾਇਨੋਟੋਫੁਰਾਨ 20 SG @ 0.3 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ, ਜਾਂ ਈਥੋਫੇਨਪ੍ਰੋਕਸ 10 EC @ 1 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਲਗਭਗ 200 ਲੀਟਰ ਸਪਰੇਅ ਘੋਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਸਪਰੇਅ ਨੂੰ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਵੱਲ ਸੇਧਿਤ ਕਰੋ।
- ਝੂਠੀ ਗੰਢ ਅਤੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲਣਾ: ਕਲੋਰੋਥੈਲੋਨਿਲ 75 WP @ 1.5-2 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ, ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 7-10 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦੁਹਰਾਓ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਵਾਲੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਝੁਲਸ: ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਨੂੰ ਵੰਡੀਆਂ ਖੁਰਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਓ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਟ੍ਰੈਪਟੋਸਾਈਕਲੀਨ 120 ਗ੍ਰਾਮ + ਕਾਪਰ ਆਕਸੀਕਲੋਰਾਈਡ 500 ਗ੍ਰਾਮ/ਏਕੜ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ; ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 10-15 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦੁਹਰਾਓ।
- ਬਕਾਨਾ (ਮੁਰਖ ਬੂਟਾ / ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਸੜਨ): ਫਿਊਜ਼ਾਰੀਅਮ ਫੁਜੀਕੁਰੇਈ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਬੀਜ-ਜਨਿਤ ਬਿਮਾਰੀ, ਜਿਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਲੰਬੇ, ਫਿੱਕੇ ਹਰੇ ਬੂਟੇ ਅਤੇ ਮਾੜੀ ਜੜ੍ਹ ਵਿਕਾਸ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਲਾਜ ਕੀਤੇ ਬੀਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਸੈਕੰਡਰੀ ਫੈਲਾਅ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸੰਕਰਮਿਤ ਨਰਸਰੀ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਨਸ਼ਟ ਕਰੋ। ਸੰਘਣੀ ਨਰਸਰੀ ਬਿਜਾਈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਚੋ।

ਕਟਾਈ, ਥਰੈਸ਼ਿੰਗ ਅਤੇ ਝਾੜ:

ਇੱਕਸਾਰ ਫਸਲ ਦੀ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਅਤੇ ਸਹੀ ਅਨਾਜ ਸਖ਼ਤ ਹੋਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਾਢੀ ਤੋਂ 10 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ (ਖਰੀਫ਼ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 105-110 ਦਿਨ ਬਾਅਦ) ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਦਿਓ।

ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 113-118 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਫਸਲ ਦੀ ਕਟਾਈ ਕਰੋ, ਜਦੋਂ 80-85% ਦਾਣੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪੀਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੂੜੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਹਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਟਾਈ ਅਨਾਜ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਅਨਾਜ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਖੇਤ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਕਟਾਈ ਕੀਤੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਤਰਜੀਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਾਢੀ ਦੇ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਛਾਂਟੀ ਕਰੋ। ਅਨਾਜ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਸੁਕਾਓ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨਮੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 12-14% ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ, ਜੋ ਬਿਹਤਰ ਮਿਲਿੰਗ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ, ਉੱਚ ਹੈਂਡ ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਰਿਕਵਰੀ, ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਟੋਰੇਜ ਅਤੇ ਘੱਟ ਅਨਾਜ ਟੁੱਟਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ, Trimurti 1692 ਚੰਗੀ ਮਿਲਿੰਗ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਬਾਸਮਤੀ ਅਨਾਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਥਿਰ ਉਪਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਖਾਦ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਉਪਾਅ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ, ਜਲਵਾਯੂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।